

## Samenvatting

In de afgelopen decennia verschoof het erfgoedbegrip van een focus op tastbare objecten naar de erkenning van erfgoed als levend, sociaal en gemeenschapsgericht. Het UNESCO-verdrag van 2003 over immaterieel erfgoed en het Faro-verdrag van 2005 markeerden deze omslag door erfgoed te erkennen als een gemeenschappelijk goed waarvan participatie een mensenrecht is. Daarmee veranderde ook de rol van erfgoedprofessionals: van beheerders naar partners in co-creatie met de gemeenschappen die erfgoed betekenis geven. Dit bood vooral postkoloniale migrantengemeenschappen nieuwe kansen voor zichtbaarheid, maar hun praktijken botsen vaak met het objectgerichte erfgoedbeleid dat nadruk legt op materiële authenticiteit en formele borging. Hun erfgoed is juist relationeel, tijdelijk en hybride en daarmee wezenlijk *living heritage*.

Om deze dynamiek te begrijpen, hanteert het onderzoek vier denkkaders: *etnogenese* (vorming van gemeenschappen in relatie tot migratie en koloniale geschiedenis), *creolisering* (culturele vermenging), *etnisering* (hernieuwd etnisch bewustzijn) en *genderemancipatie* (verschuivende rollen genderrollen richting gelijkwaardigheid). Samen tonen zij erfgoed als sociaal proces, gevormd door machtsverhoudingen en voortdurende herinterpretatie.

Het onderzoek volgde een participatieve aanpak in samenwerking met zes erfgoedgemeenschappen uit drie postkoloniale groepen: Hindostaans-Surinaams, Javaans-Surinaams en Chinees-Indonesisch. De gemeenschappen bepaalden mede de culturele erfgoedschatten, thema's en locaties van de gesprekken, die plaatsvonden op plekken van betekenis, zoals eigen scholen, gemeenschapsruimten en oefenruimtes. In totaal namen 73 personen deel hieraan. Daarnaast vonden er online seminars plaats waarin academische experts hun expertise over postkoloniaal erfgoed in de diaspora deelden. De experts kwamen uit Indonesië, Singapore, de Verenigde Staten, Guyana, Zuid-Afrika, Mauritius en Frankrijk. Zij vertegenwoordigen dus de Aziatische en Indische Oceaan-diaspora's die historisch verbonden zijn met koloniale migratieroutes tussen Zuidoost-Azië, het Caribisch gebied en Europa.

Het onderzoek koos voor een participatieve insteek, maar ging verder dan dat. Het onderzoek werd door de onderzoeker opgevat als een relationeel proces van wederkerigheid en gedeelde kennisproductie. Deze *experienced heritage research* benadering verbindt persoonlijke betrokkenheid en gedeelde identiteit met academische analyse. Vervolgens liet de thematische analyse van taal, emotie en herinnering liet zien hoe erfgoed telkens opnieuw wordt gevormd in dialoog tussen mensen, generaties en contexten. Zo draagt het onderzoek niet alleen bij aan kennis over specifieke gemeenschappen, maar ook aan een breder doel: herziening van het

erfgoedbegrip richting een inclusief praktijk waarin samenwerking en meervoudigheid centraal staan.

## Bevindingen

### - *Bevindingen erfgoedgemeenschappen Nederland*

De postkoloniale erfgoedgemeenschappen in Nederland (Hindostaans-Surinaams, Javaans-Surinaams en Chinees-Indonesisch) beschouwen erfgoed niet als een statisch bezit, maar als een levend proces dat voortdurend verandert. Erfgoed is geworteld in herinnering, emotie en sociale relaties en krijgt steeds opnieuw vorm in dialoog met verleden, heden en toekomst. Binnen deze gemeenschappen fungeert erfgoed als culturele herinnering: liederen, dansen, rituelen en zelfs geuren of gerechten roepen collectieve en persoonlijke verhalen op over migratie, verlies, arbeid, trots, familie en doorzettingsvermogen. Herinnering is daarbij niet enkel reconstructie, maar ook heruitvinding. In dat proces wordt stilte — het zwijgen van eerdere generaties over koloniale pijn of migratie — een vorm van erfgoed: een onzichtbare erfenis die latere generaties proberen te doorbreken. Zo ontstaat erfgoed als een emotionele ruimte van herstel en zelfdefinitie.

De overdracht van erfgoed voltrekt zich grotendeels buiten formele instellingen, vooral in families en gemeenschappen. Kennis wordt impliciet overgedragen via danspassen, liederen of rituelen die gezamenlijk worden uitgevoerd. Deze belichaamde kennis (opgeslagen in lichamen en handelingen) vormt een essentieel onderdeel van de continuïteit. Ouderen fungeren als kennisdragers, jongeren vernieuwen door te vragen en te experimenteren. Tempels, dansscholen en gemeenschapscentra versterken dit proces door zowel technische als morele waarden over te dragen. Erfgoedoverdracht is echter kwetsbaar: verlies van taal, vergrijzing en migratie bedreigen de continuïteit. Veel praktijken bestaan dankzij enkele individuen of vrijwilligers en dreigen te verdwijnen zonder structurele steun. Toch tonen de gemeenschappen veerkracht met eigen initiatieven, zoals het digitaliseren van recepten, liederen en rituelen of het documenteren van familiegeschiedenissen. Erfgoed wordt zo niet alleen bewaard, maar telkens opnieuw gemaakt.

De gesprekken over authenticiteit en symboliek laten zien dat authenticiteit geen vast gegeven is, maar een proces van voortdurende herinterpretatie. Tradities worden aangepast aan veranderende contexten, waarbij behoud en vernieuwing samenvallen. Voor velen betekent juist aanpassing trouw blijven aan de traditie. Symbolische markers zoals kleding, rituelen, namen en taal fungeren als

herkenningspunten van identiteit, maar veranderen mee met de tijd. Erfgoed is daarmee niet alleen herinnering aan een oorsprong, maar ook een middel om zichzelf te herdefiniëren in de hedendaagse samenleving.

Een terugkerend thema is de spanning tussen de vitaliteit van erfgoed binnen gemeenschappen en het gebrek aan institutionele erkenning. Hoewel het immateriële erfgoedkader van UNESCO en het Nederlandse beleid ruimte biedt voor gemeenschapsgericht erfgoed, ervaren veel postkoloniale groepen uitsluiting. Hun erfgoed wordt vaak gereduceerd tot folklore of exotische cultuur, zelden erkend als volwaardig onderdeel van de nationale canon. Toegang tot subsidies is ingewikkeld en slecht afgestemd op hun informele organisatievormen. Projectfinanciering leidt tot tijdelijke zichtbaarheid, maar geen duurzame borging. De gemeenschappen formuleren hun behoeften helder: structurele erkenning, ondersteuning bij documentatie en archivering, fysieke ruimtes voor samenkomst en educatieve trajecten die erfgoed integreren in het onderwijs. Zij pleiten voor gelijkwaardige samenwerking met instellingen, gebaseerd op vertrouwen en wederkerigheid, en voor beleid dat hun realiteit erkent: kleinschalig, relationeel, dynamisch en vaak transnationaal.

De transnationale dimensie vormt een sleutel tot begrip van postkoloniaal erfgoed. Erfgoed beweegt tussen landen, generaties en digitale netwerken, verankerd in meerdere werelden tegelijk — Java, Suriname, Indonesië, India, China en Nederland. Via familiebanden, professionele relaties, online platforms en diaspora-evenementen worden kennis, muziek, recepten en rituelen uitgewisseld. Digitalisering versterkt deze verbindingen en maakt erfgoed toegankelijker, maar brengt ook risico's van vervlakking en verlies van context met zich mee. Toch bieden digitale media nieuwe mogelijkheden voor zelfrepresentatie en internationale samenwerking. Culturele vermenging vormt daarbij de kern van erfgoed in de diaspora. De gesprekken laten zien dat vermenging geen bedreiging is, maar een bron van vernieuwing en veerkracht. Zo mengt Hindostaanse baithak gana Indiase melodieën met Caribische ritmes, integreert Surinaams-Javaanse gamelan moderne stijlen en combineren Chinees-Indonesische gerechten verschillende regionale keukens. Deze hybriditeit weerspiegelt de geschiedenis van migratie en koloniale verplaatsing en toont erfgoed als een proces van voortdurende vertaling tussen contexten.

#### *- Bevindingen experts diaspora*

De diaspora-experts bevestigen dat erfgoed van postkoloniale groepen is gevormd in de spanning tussen koloniale machtsstructuren en culturele creativiteit. Koloniale regimes legden identiteit en hiërarchie vast, maar binnen die kaders ontstonden nieuwe vormen van expressie en gemeenschap. Muziek, rituelen en namen werden middelen om waardigheid te behouden en zo groeide erfgoed uit zowel verzet als aanpassing. In die context krijgt identiteit een relationele betekenis:

gemeenschappen zien zichzelf niet als dragers van een onveranderlijke cultuur, maar als deel van een netwerk van herinnering en vernieuwing. Erfgoed is een manier om zichzelf te positioneren, om gezien te worden en om culturele rechtvaardigheid te eisen. De roep om erkenning gaat dan ook over zeggenschap over representatie en betekenis, en over de mogelijkheid voor gemeenschappen om zelf te bepalen hoe hun erfgoed wordt benoemd, gepresenteerd en doorgegeven.

Emotie fungeert hierbij als bindmiddel tussen individuen, generaties en gemeenschappen. Muziek, rituelen en eten roepen gevoelens van thuiskomen, verlies en saamhorigheid op, waardoor erfgoed een levende ervaring wordt: een manier om gemeenschap te herbevestigen en geschiedenis tastbaar te maken in het heden. De praktijk van overdracht laat zien dat behoud geen stilstand betekent, maar voortdurende aanpassing aan veranderende omstandigheden. Erfgoed wordt zelden doorgegeven via formele instituten, maar in de dagelijkse praktijk van muziek, ritueel, koken en taal. Vooral vrouwen spelen hierin een centrale rol, door taal, kennis en gebruiken in huiselijke sfeer over te dragen. Erfgoed leeft in de handeling zelf: muziek, dans, ritueel en koken zijn uitvoeringen waarin het verleden telkens opnieuw betekenis krijgt. Het lichaam fungeert daarbij als levend archief.

Digitalisering en educatie versterken deze overdracht. Jongeren leren via online platforms, video's en internationale samenwerkingen, terwijl religieuze en culturele leiders bijdragen aan documentatie en kennisdeling. Deze ontwikkelingen vergroten zichtbaarheid, maar roepen ook vragen op over eigendom, taal en representatie. Hybriditeit vormt geen bedreiging, maar de kern van vernieuwing: door vermenging, vertaling en creatief hergebruik ontstaan nieuwe uitdrukkingvormen die verleden en heden verbinden. Jonge generaties gebruiken erfgoed niet alleen als identiteit, maar ook als bron van creatief en economisch initiatief. Tegelijk blijft erfgoed verbonden met vragen van zeggenschap en erkenning: wat nationaal wordt omarmd, kan lokale betekenis verliezen.

Erfgoed wordt niet enkel doorgegeven, maar telkens opnieuw gemaakt — in zang, dans, ritueel en verhaal. Continuïteit betekent geen ononderbroken lijn, maar een netwerk van bewegingen, overgangen en herinneringen. Erfgoed leeft zolang het wordt gedaan, gedeeld en gevoeld, in lichamen, stemmen en ruimtes, waar het verleden steeds opnieuw in het heden wordt gebracht.

## Conclusie en aanbevelingen

Het dominante erfgoedbegrip, gebaseerd op stabiliteit, materiële borging, authenticiteit en institutionele controle, sluit onvoldoende aan bij de werkelijkheid van postkoloniale erfgoedpraktijken. Voor deze gemeenschappen is erfgoed geen bezit, maar een handeling die leeft in rituelen, muziek, dans, koken, verhalen en gebaren. Het is performative: elke uitvoering is tegelijk herinnering, overdracht en vernieuwing. Erfgoed gebeurt in het moment, in ontmoeting en beleving, en is

daarmee sociaal en veranderlijk. Behoud betekent hier niet vasthouden aan een onveranderlijke oorsprong, maar het vermogen om zich aan te passen en te vernieuwen. Waar het klassieke erfgoedmodel authenticiteit koppelt aan continuïteit, tonen deze gemeenschappen dat juist vermenging, vertaling en hybriditeit vormen van behoud zijn. Tradities blijven betekenisvol omdat ze meebewegen met mensen, generaties en contexten. Erfgoed leeft niet ondanks verandering, maar dankzij verandering.

Dit erfgoed heeft bovendien een uitgesproken morele en politieke dimensie. Het is gevormd binnen koloniale machtsstructuren van uitsluiting en racialisering en fungeert vandaag als daad van herstel en culturele rechtvaardigheid. De beoefening ervan is een manier om aanwezigheid te herwinnen, stilte te doorbreken en vergeten geschiedenissen zichtbaar te maken. Documenteren en delen is in dat licht geen administratieve handeling, maar een vorm van tegenvergetelheid: een poging te voorkomen dat deze geschiedenissen verdwijnen uit het nationale verhaal.

Het antwoord op de onderzoeksvraag ligt niet in technische beleidsaanpassing, maar in een fundamentele herdefiniëring van het erfgoedbegrip zelf. Erfgoed moet worden gezien als commons: een gedeeld cultureel goed dat betekenis krijgt in relaties, participatie en wederzijdse verantwoordelijkheid. Een werkelijk inclusief erfgoedveld vraagt niet om meer stemmen binnen hetzelfde kader, maar om verandering van dat kader: erfgoed begrijpen als levend proces waarin beleving, zeggenschap en heruitvinding centraal staan.

Op basis van het onderzoek zijn een drietal aanbevelingen geformuleerd:

### 1. Herdefiniëring van erfgoed en gedeelde zeggenschap

Erfgoedbeleid zou moeten verschuiven van conservering naar beleving. Dans, muziek, rituelen, koken en vertellen zijn geen “tijdelijke” activiteiten, maar de kern van overdracht. Beleidskaders en subsidieregelingen dienen ruimte te bieden aan ervaringsgerichte, intergenerationele en gemeenschapsgebonden praktijken, en authenticiteit te waarderen als proces in plaats van als vaste oorsprong. Gedeelde zeggenschap is hierbij cruciaal: gemeenschappen moeten niet slechts worden geconsulteerd, maar structureel participeren in besluitvorming, onderzoek en presentatie, als mede-eigenaren en betekenisgevers van hun erfgoed.

### 2. Infrastructuur, archieven en diaspora netwerken

Het behoud van levend erfgoed vraagt om steun voor de plekken waar het werkelijk leeft: tempels, buurthuizen, keukens, danszalen en repetitieruimtes. Deze gemeenschapsplekken zijn de laboratoria van cultuur en verdienen structurele ondersteuning, ook wanneer zij niet aan formele eisen voldoen. Tegelijk is er

behoefte aan archieven die niet enkel vastleggen, maar verhalen zichtbaar maken vanuit de gemeenschap zelf, in beeld, geluid en taal, met zeggenschap over wat wordt bewaard en gedeeld. Ook digitale platforms en internationale uitwisseling en samenwerking tussen diaspora's zijn essentieel: erfgoed is immers grensoverschrijdend en ontstaat in circulatie tussen landen, generaties en herinneringen.

### 3. Kennis, taal en houding

Een inclusief erfgoedveld vraagt niet alleen om beleidsverandering, maar ook om een andere manier van denken, spreken en onderzoeken. Erfgoedinstellingen en beleidsmakers moeten kennis ontwikkelen over de geschiedenis en doorwerking van koloniale machtsstructuren en leren omgaan met de ongelijkheden die daaruit voortkomen. Erfgoedkennis ligt niet alleen in archieven, maar ook in ervaring, emotie en samenwerking. Dat vraagt van onderzoekers en instellingen dat zij leren werken met participatieve methoden, waarin gemeenschappen als co-creators en co-onderzoekers optreden. De taal van erfgoed moet verschuiven: woorden als 'beschermen' en 'behouden' maken plaats voor 'delen', 'herinneren', 'doorleven' en 'heruitvinden'. Dit vergt niet alleen opleiding, maar ook een houding van reflectie, openheid en wederkerigheid binnen het erfgoedveld.